
Însemnările rezidentului austriac Johann Cristoph von Kindspreng despre țările române în timpul războiului turco-polon din 1672-1674

Mihai GEORGIȚĂ

Cuvinte cheie: jurnal de călătorie, rezident imperial, Moldova, Țara Românească, războiul turco-polon.

Schlusswörter: Reisebericht, Geschäftsträger, Moldau, Valahei, türkisch-polnischer Krieg.

Prezentăm în studiul de față un izvor istoric inedit¹, mai precis informații extrase din jurnalul de călătorie a rezidentului imperial austriac, Johann Cristoph von Kindspreng, cu privire la situația țărilor române în timpul războiului turco-polon dintre 1672-1674 și relatări despre evenimente și fapte petrecute prin ținuturile și localitățile românești pe parcursul călătoriei sale prin Moldova și Țara Românească. Însemnările făcute pe zile sunt redactate într-un mod concis de un scrib al rezidentului imperial, dar toate acestea surprind numeroase aspecte ale realităților întâlnite. Unele informații nu sunt absolut inedite, ele putând fi aflate și în alte relatări de călătorie, cronici sau rapoarte oficiale, puse deja în circuitul științific. Dar informațiile furnizate de Johann Cristoph von Kindspreng vin să le întărească ori să le confirme. Însemnările din jurnal nu au valoare doar prin faptul că relevă aspecte ale războiului și consecințele acestuia, ci și pentru că fac referire la viața cotidiană, la climă sau la condițiile de habitat din orașe și sate.

Răscoala antipolonă a cazacilor zaporojeni din 1648, condusă de Bogdan Hmielincki, invazia suedeză în Republica Nobiliară Polonă în 1655-1656 și intervenția armată a Rusiei în conflictul polono-cazac din 1654, au șubrezit poziția internațională a Poloniei² și au forțat-o să încheie unele tratate și acorduri bilaterale, care exprimau, în egală măsură, dificultățile prin care trecea această Republică Nobiliară. Fiindcă pericolul suedez amenința și granițele Rusiei, țarul a dat curs semnării unui armistițiu cu Polonia la 3 septembrie 1656, a cărui obiectiv principal era opoziția armată comună împotriva suedezilor³. Dar această reconciliere ruso-polonă a rezistat doar până când a dispărut amenințarea suedeză în bazinul Mării Baltice⁴, căci contradicțiile de interese privind problema spinoasă a stăpânirii Ucrainei a reactivat conflictul. De aceea, ele vor semna fiecare câte un tratat separat cu Suedia⁵. Renunțând pentru o perioadă la obiectivele ieșirii sale la Marea Baltică, Rusia își concentrează eforturile pentru încorporarea în granițele ei a teritoriilor cu populație majoritar rusă, Ucraina și Bielorusia, aflate în componența Republicii Nobiliare Polone, și la declanșarea luptelor cu imperiul otoman și Hanatul Crimeii cu scopul ieșirii la Marea Neagră⁶.

1 Informații privind relațiile turco-polone în perioada 1672-1674 din rapoartele lui Johann C. Kindspreng au fost folosite de Eudoxiu Hurmuzaki, *Fragmente din istoria românilor*, Tom, III, Traducere de Ion Slavici, București, 1900, pp. 363-373.

2 Piotr S. Wandycz, *Prețul libertății. O istorie a Europei central-răsăritene din evul mediu până în prezent*, București, 1998, pp. 100-101.

3 Martyn Rady, *Țării, Rusia, Polonia și Ucraina*, București, 2002, p. 89.

4 După 1660 Suedia intră în declin și nu mai constituie o amenințare pentru Rusia și Polonia. Vezi amănunte despre procesul de destrămarea imperiului suedez la Adriana Stiles, *Suedia și Zona Baltică, 1523-1721*, București, 2001, pp. 112-145.

5 Ioan Horga, Mircea Brie, *Relațiile internaționale de la echilibru la sfârșitul concertului European (secolul XVII-începutul secolului XX)*, Oradea, 2006, pp. 88-89.

6 Veniamin Ciobanu, *Români în politica est-central europeană (1648-1711)*, Iași, 1997, pp. 7-8.

În urma tratatelor de pace de la Oliva din 3 mai 1660 s-a reconfigurat și răsturnat evoluția conflictului din răsăritul Europei⁷. Polonia nu se mai angaja în război cu Suedia⁸, ci își îndrepta aproape toate forțele înspre Rusia⁹, a cărei influență creștea în zonă. Astfel, politica internă a Poloniei era în deplină concordanță cu interesele Porții și, mai cu seamă, ale hanatului crimeean. În octombrie 1660, armata ruso-cazacă, care lupta pentru desprinderea Ucrainei de Regatul Poloniei, a fost înfrântă de forțele crimeene și polone¹⁰. Însă, de fapt, tătarii, urmăreau să scoată Ucraina de sub controlul Republicii Polone pentru a o subordona imperiului otoman. Sesizând acest aspect, cercurile conducătoare poloneze devin conștiente de fragilitatea alianței cu tătarii, iar raporturile diplomatice se răcesc treptat. În acest context, Rusia a reușit în 1663 să producă sciziunea teritorial-politică a Ucrainei prin impunerea în partea din stânga Niprului a unui hatman filorus¹¹.

Încheierea păcii de la Eisenburg în 1664 între austrieci și otomani¹², a lăsat deschisă Porții posibilitatea de manevră militară în Europa orientală. Izbucnirea războiului civil în Polonia, ca urmare a răscoalei antiregale, declanșate în 1665¹³, a oferit sultanului prilejul de a interveni direct în problemele Republicii Nobiliare Polone, pentru a crea condiții necesare controlului asupra Ucrainei. Chiar dacă hatmanul Bogdan Hmielincki a dispărut în 1657, ideea formării unui stat ucrainean, independent atât de Polonia, dar și de Rusia, s-a perpetuat. Petru Duroșenko, ales hatman la sfârșitul anului 1665, a reluat politica lui Hmielincki de apropiere față de Poarta otomană, ca unic mod de a realiza acest obiectiv. Ca urmare, raporturile polono-otomane se înrăutățesc, mai cu seamă după ce noul Han al Crimeei, înscărcinat de sultan să aducă Ucraina sub controlul Porții, atacă împreună cu moldovenii Polonia la sfârșitul anului 1666¹⁴. Văzându-se amenințată, Polonia încheie armistițiul cu Rusia, în 30 ianuarie 1667, la Andrușovo, ceea ce însemna practic, recunoașterea *de facto* a rușilor ca un factor geopolitic important, cu perspectiva de a schimba fundamental raporturile de forțe în zonă¹⁵. Așadar, Rusia țaristă putea pătrunde lejer în dreapta Niprului, prin încercarea de a uni sub controlul său pe cazaci de pe Don și de pe Nipru, sporindu-și astfel semnificativ puterea.

În circumstanțele date, Poarta a căutat pe toate căile să îndepărteze Polonia de noua ei aliată, fără să cedeze din pretențiile asupra Ucrainei. Pe de altă parte, republica poloneză, neîncrezătoare pe deplin în Moscova și slăbită din cauza crizei interne, dar și lipsită de ajutorul occidental solicitat, a recurs la o apropiere diplomatică de sultan. Însă acesta, cunoscând fragilitatea poziției polonezilor le-a impus să rupă tratatul cu Rusia, să renunțe la interesele lor în Ucraina și implicit să-i lase în pace pe cazaci, aflați acum sub protecția sa. Chiar dacă tratatul încheiat în august 1667 nu conține aceste condiții, pe care le sugerează scrisoare anexată către regele polon, se relevă faptul că sultanul a dorit să neutralizeze Polonia în problema ucraineană și să o atraga în sistemul ofensiv împotriva Rusiei. Tratatul a avut ca rezultat și ameliorarea relațiilor tensionate a polonezilor cu tătarii și cu cazacii zaporojeni, cu care, de altfel, au încheiat acorduri în acest sens, în octombrie 1667¹⁶.

Având în vedere că tratatul de la Andrușovo¹⁷ și apoi reînnoirea tratatului dintre Polonia și Poartă se încheiasse pe seama Ucrainei, hatmanul Duroșenko a considerat că singura ieșire din impas era intrarea sub suzeranitatea sultanului în august 1668, în cadrul aceluiasi statut politico-juridic în care se aflau și țările române. Deși turcii nu aveau încredere deplină în hatman, totuși l-au sprijinit la sfârșitul lunii septembrie 1668 să aducă sub controlul său și partea stângă a Ucrainei. Prin urmare, la începutul lunii iunie 1669 lui Duroșenko i s-a confirmat de către sultan domnia asupra întregii Ucraine. Dar domnia lui Duroșenko a fost contestată nu numai în Ucraina, unde în stânga Niprului a fost ales un alt hatman, ci și în Polonia, care, în același an, l-a impus pe hatmanul Mihai Hanenko¹⁸. De asemenea, hanul tătar a încercat să mențină un quasicontrol printre cazacii zaporojeni și

7 M. Balard, Y. M. Bercé, A. Molinier, M. Péronnet, et alli, *Le XVIIe siècle: de la Contre-Réforme aux Lumières, (1620-1740)*, Hachette, Paris, 1984, p. 32; Piotr S. Wandycz, *op.cit.* p. 102.

8 Adriana Stiles, *op.cit.*, p. 107.

9 Martyn Rady, *op.cit.*, p. 91.

10 Tahsin Gemil, *Țările române în contextul politic internațional 1621-1672*, București, 1979, pp. 182-183.

11 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 8-10, 73-75.

12 Erich Zöllner, *Istoria Austriei*, vol. I, București, 1997, pp. 305-306.

13 Piotr S. Wandycz, *op.cit.*, pp. 102-103; Martyn Rady, *op.cit.*, pp. 93-94.

14 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 76-77.

15 Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, București, 1976, p. 231.

16 Tahsin Gemil, *op.cit.*, pp. 200-202

17 Martyn Rady, *op.cit.*, p. 91.

18 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, p. 85.

prin urmare a întreprins câteva expediții militare împotriva lui Duroșenko în anii 1668-1669. Totodată, hanatul crimeean a demarat negocieri cu Rusia în vederea încheierii unui acord de pace¹⁹. La fel, deoarece cercurile conducătoare polone nu aveau încredere în asigurările de securitate oferite de tătari și otomani, au continuat tratativele cu Moscova pentru reconfirmarea și întărirea acordului de la Andrușovo în sensul unei păci veșnice și a completării cu o clauză privitoare la alianța antiotomană. Însă pretențiile Poloniei exprimate cu această ocazie asupra Ucrainei, care potrivit acestora urma să revină la vechiul statut în cadrul regatului polon, au fost refuzate categoric de Rusia²⁰. La rândul ei, Poarta avea interese primordiale legate de Ucraina și eficientizarea sistemului politic otoman din Estul Europei. Din aceste motive s-a luat hotărârea de a-l înlocui în primăvara anului 1671 pe hanul tătar, care manifestase tendințe către o politică proprie în chestiunea Ucrainei. Țarul, dar și fostul han, care încerca să recupereze ceea ce pierduse, au venit în sprijinul dorinței Poloniei de a nu renunța la pozițiile sale din Ucraina. Acțiunile polonezilor împotriva hatmanului Duroșenko au cauzat reacția dură a Porții, care a acuzat Republica Nobiliară de încălcarea tratatului și a amenințat-o cu războiul. Înainte de a rupe definitiv raporturile cu Polonia, Poarta a căutat să-i neutralizeze pe habsburgilor, cărora le-a întărit asigurarea respectării păcii de la Eisenburg și drept dovadă a refuzat să-i ia sub protecția sa pe răsculații antihabsburgi din Ungaria. Cu toate acestea, Curtea de la Viena a avut o poziție rezervată față de raporturile otomano-polone, chiar și după pornirea campaniei contra Poloniei, de teama unui atac otoman în Ungaria²¹. Șovăirea habsburgilor era determinată de faptul că otomanii nu au întrerupt total legăturile cu insurgenții unguri tocmai pentru a întreține la Viena o permanentă stare de incertitudine în privința acțiunilor Porții și mai mult lăsând deschisă posibilitatea intervenției, în orice moment, în sprijinul răsculaților din Ungaria pentru a-i obliga pe imperiali pe această cale să rămână neutri în conflictul turco-polon. De asemenea, neutralitatea Rusiei devenise stringentă, motiv pentru care sultanul nu a ezitat să-i ofere țarului, ca preț al neutralității sale în iminentul război, întreaga Lituanie. Însă neutralitatea Rusiei s-a datorat în primul rând contradicțiilor ireductibile cu Polonia în problema stăpânirii efective a Ucrainei. Pe de altă parte, încercarea Austriei de a-și clarifica poziția față de Polonia, cu care trata, în același timp, în vederea încheierii unei alinațe ofensive și defensive împotriva otomanilor, s-a lovit de puternicul curent antihabsburgic din Republica nobiliară și astfel nu s-a ajuns la nici un rezultat, lăsând cale liberă de atac turcilor²². Poarta a ezitat la început și a amânat un atac hotărât, probabil pentru a anihila orice posibilitate de cooperare polono-austriacă. Dar, în mod cert, pentru faptul că nu dorea să pornească o mare campanie împotriva Poloniei, preferând pe căi diplomatice să mențină Ucraina sub controlul său și să-și conserve forțele pentru o puternică ofensivă în centrul Europei. Tahsin Gemil este de părere că problema Ucrainei nu făcea parte din politica ofensivă a Istanbulului, ci din cea defensivă îndreptată împotriva amenințărilor Rusiei asupra pozițiilor otomane din estul Europei. Extinderea controlului turcilor în Ucraina însemna înfăptuirea unei legături unitare între toate statele supuse Porții, legătură ce era capabilă, pe de o parte, să bareze expansiunea rusească către vest și Marea Neagră, iar pe de altă parte să constrângă Polonia sub influența otomană, garantând astfel securitatea liniei ofensive turcești către Europa centrală. Prin urmare, Istanbulul a socotit că era de preferat să-și atingă obiectivele politice în Ucraina, fără a deteriora raporturile cu Polonia, încercând doar să o determine să-și retragă pretențiile în zonă. Așa se explică de ce chiar în ajunul pornirii oficiale în marea expediție asupra Poloniei, marele vizir, respingând categoric ingerințele polone în Ucraina, a cerut vice-cancelarului polonez trimiterea grabnică a unui plenipotențiar care să tranșeze chestiunea cazacilor. Deci expediția otomană era o măsură extremă, care viza doar înlăturarea pretențiilor polone asupra Ucrainei și consolidarea unei linii defensive. Dar chiar dacă expediția a avut loc, turcii s-au ferit să provoace mari dezastre și jafuri²³.

Așa cum este bine cunoscut, deoarece Polonia nu a acceptat propunerea turcilor, noua confruntare armată directă între cele două mari state era inevitabilă. Jan Sobieski, mareșal atunci al armatei, arăta seimului că renunțarea la Ucraina și la cazaci, ar însemna pierderea lor pentru vecie și ar vulnerabiliza Polonia în fața turcilor și a rușilor. Prin urmare, s-a luat hotărârea unei mobilizări generale. În prima parte a anului 1672 conflictul s-a limitat la un război civil între hatmanul supus Porții (Duroșenko) și cel fidel polonilor (Hanenko), fiecare dintre ei fiind susținut direct sau indirect de protectorii lor. În tot acest timp au continuat încercările otomanilor de a evita un conflict armat. Un sol polon a ajuns la Poartă în mai 1672, dar aroganța și nepriceperea diplomatică a

19 Tahsin Gemil, *op.cit.*, p. 203.

20 Veniamin Ciobanu, *op.cit.* pp. 87-88.

21 Tahsin Gemil, *op.cit.*, pp. 205-206.

22 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 89-90.

23 Tahsin Gemil, *op.cit.*, pp. 206-207.

contribuit mai mult la complicarea situației decât la ameliorarea ei. Convins că Polonia era ferm decisă să nu renunțe la Ucraina, sultanul a dat ordin să înceapă expediția la începutul lunii iunie 1672²⁴.

În acest context politic internațional, destul de complicat, a fost trimis rezidentul austriac Johann Cristoph von Kindspreng în capitala imperiului otoman și apoi în urma expediției sultanului ca să constate la fața locului cum evoluează conflictul și care ar fi consecințele geopolitice pentru Casa de Habsburg. El a primit instrucțiuni clare privind misiunea sa diplomatică, ele regăsindu-se și la începutul jurnalului. Deoarece acest studiu nu are ca obiect studiarea raporturilor otomano-habsburgice nu vom insista asupra lor. Însemnările din jurnalul lui Kindspreng sunt făcute pe aproximativ 400 de file, dar ne vor reține atenția cu precădere-așa cum am precizat numai însemnările privind țările române și efectul conflictului turco-polon asupra lor.

În 16 iulie spre seară, Kindspreng și suita lui au ajuns la un pod de vase peste Dunăre la Isaccea, și-au instalat cortul pe un deal numit Osman, de la numele fostului sultan, care și-a așezat tabăra când s-a întors din expediția în Polonia. Tot aici și-a așezat tabăra și sultanul de acum²⁵. Pe aici urma să treacă armata otomană prin Moldova spre Polonia. La Isaccea, Dunărea se împărțea în ostroave, multe insule și lacuri mari; aici au așteptat o vreme până când au primit vești de la un alt emisar, numit Casanova, aflat într-un sat dincolo de Dunăre la 10 ore distanță. În 17 iulie, au pornit din Isaccea peste un pod mare, format din 17 vase mari pictate, care traversa un lac, apoi peste un alt pod lung de o jumătate de oră. În drum, suita rezidentului a ajuns în satul Reni, o localitate mare locuită în număr mare de greci neaoși. De aici a purces spre „Tomarova” unde se afla emisarul Casanova și unde au rămas în zilele următoare. Satul era situat pe Dunăre în Moldova și era unul românesc. Ca mulți călători străini prin țările române, observă înrudirea limbii cu latina²⁶, fapt explicabil prin trecutul istoric. Kindspreng știa, ca și mulți alți din timpul său, că împăratul roman Traian a adus în aceste părți colonii romane, de unde și denumirea limbii „romanescă”. Însă face o confuzie între daci, învinși de Traian, și tătari, pe care probabil îi asimila cu popoarele scitice. Românii din acest sat erau botezați în ritul grecesc, adică ortodox. În general, a observat că bisericile românilor erau rele, construite din lemn și acoperite cu paie. Ierarhul bisericii române era un episcop, denumit de aceștia mitropolit, pe care însă Kindspreng l-a vizitat de curând și a fost primit cu mare cinste. Moldova era o țară bogată în viziunea acestui rezident, cu câmpuri agricole mănoase, pomii fructiferi, lebeniță și multe alte legume și fructe de soi²⁷. De altfel, foarte mulți călători prin Moldova au remarcat bogăția țării²⁸.

Muniția de război turcească și artileria soseau de la Belgrad deja aici, iar pe niște vase special construite pentru aceasta erau transportate pe râul Prut până la Țutora și la Iași. În 6 iulie a sosit știrea că sultanul cu toată armata otomană a pornit peste Dunăre de la Isaccea și de aici pe un pod de 57 de vase mari a trecut în Moldova spre Iași și a dat ordin să se construiască un pod nou peste Nistru, nu departe de Hotin²⁹. Pe 10 august, așa cum relatează însemnările rezidentului austriac, peste acest pod pe Nistru a trecut oastea otomană timp de trei zile, fără să întâmpine nici o rezistență din partea polonezilor. Apoi armata turcească a construit tranșee în jurul cetății Camenița din ținutul Podoliei. Pe 18 august a început asediul, iar asediații, după 10 zile de proastă apărare, condusă de comadantul polon Podozki, s-au predat. Pe 30 august, în urma unui acord, a fost predată sultanului. În interiorul cetății se aflau puțini polonezi, mulți armeni și evrei. Biserica iezuiților din Camenița a fost transformată în moschee, iar unele obiecte din biserică au fost preluate de defterdar. Preluarea de către turci a acestei cetăți a ușurat pătrunderea lor în Podolia, neîntâmpinând nicio rezistență, observă Kindspreng. Într-o singură zi au cucerit 18 palanci în Ucraina; aici i s-a promis protecție lui Duroșenko fără nici un tribut în schimb. În luna septembrie turcii au înaintat spre Leopoldinum(Leopoldstadt), iar pentru că nimeni nu li s-a opus, au ocupat toate cetățile și localitățile, ducând în prizonierat mii de suflete de creștini³⁰.

24 *Ibidem*, pp. 207-210.

25 Secretarul ambasadorului francez la Constantinopol, Lacroix, care a luat și el parte la această expediție relatează următoarele: S-a observat că a voit să i se pună cortul în același loc, unde fusese pus cel al sultanului Osman în expediția nefericită pe care o făcuse contra Poloniei, pe care a plătit-o cu prețul vieții sale, și că făcea aceasta pentru a demonstra supușilor săi că un exemplu atât de recent nu era în stare să-l tulbure, sau să-l zdruncine. Vezi: *Călători străini despre țările române*, (în continuare: *CSDTR*) vol. VII, București, 1980, p. 250.

26 *Ibidem*, pp. 394-395.

27 Arhivele Naționale Istorice Centrale București(ANICB), *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 752-758.

28 Vezi spre exemplu: *CSDTR*, Vol. VII, p. 521, vol. V, p. 612.

29 Despre marșul armatei otomane peste Dunăre, construcția podurilor și fastul desfășurării de forțe în prezența sultanului oferă amănunte secretarul Lacroix. *CSDTR*, vol. VII, pp. 250-253.

30 ANICB, *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 759-760.

Participarea sultanului la această expediție avea drept scop conferirea caracterului unei demonstrații de forță și măreție a imperiului otoman, necesare înfăptuirii planurilor viitoare de ofensivă în Europa. Republica Nobiliară slăbită de convulsii interne și lipsită de resurse suficiente a fost incapabilă să opună rezistență. De pe plan extern nu a primit nici un ajutor. Singură Rusia s-a arătat hotărâtă să o sprijine, dar în detrimentul intereselor sale în Ucraina, încercând să o subordoneze politic. Scrisoare de amenințare a țarului la adresa sultanului, a rămas la stadiul unei declarații de moment, totuși fiind prima luare de poziție a Rusiei împotriva imperiului otoman ce viza împiedecarea planurilor expansioniste ale Porții în zonă³¹. În noile condiții, când turcii se convinseseră că Polonia era incapabilă să riposteze, pretenții lor au crescut, astfel încât la cererea de abandonare a Ucrainei s-a adăugat și cea a acceptării de către Coroana polonă a calității de tributară a imperiului. După căderea Cameniței la 27 august 1672, cererea referitoare la tribut a fost acceptată de negociatori poloni în urma indicațiilor exprese ale consiliului regal. Achitarea tributului va fi una dintre clauzele păcii otomano-polone, încheiate la Buczacz³², la 18 octombrie 1672³³. Încheiată prin intermediul hanului tătar, pacea a prevăzut condiții grele pentru Polonia: plata unui tribut de 22000 de ducați, pierderea Podoliei și stabilirea garnizoanelor otomane în cetățile de aici, recunoașterea suzeranității Porții asupra Ucrainei³⁴.

Pe 8 octombrie, rezidentul Kindspreng, din cauza izbucnirii ciumei, a plecat spre Galați, la patru ore distanță în sus pe Dunăre de unde se afla. Acesta era un oraș port, supus principelui Moldovei, loc din care se făcea un bogat comerț cu vase mari pe Marea Neagră, în special produse cerealiere, miere, piei de bovine. În Galați a auzit sunetul clopotelor de la trei bisericii ortodoxe, ceea ce a produs încântare suitei, care de la Viena până acolo nu mai auzise așa ceva. Au ajuns acolo tocmai în momentul când, domnul mazilit al Moldovei, Gheorghe Duca trecea pe acolo cu soția și cele două surori ale acesteia, îndreptându-se cu tot bagajul peste Dunăre spre Constantinopol.

Cu toate că, voievodul sprijinise efectiv campania otomană în Podolia și a susținut-o logistic excelent, datorită bunei recolte din acel an, boierii și mai ales „boierul Ursachi cel bătrân” – cum avea să noteze Ion Neculce – au cerut mazilirea lui. Numai intervenția vizirului, care era prieten cu Gheorghe Duca i-a salvat viața³⁵. De fapt, politica sa spoliatoare a produs nemulțumirea și răzmerița boierimii pământene intrigată și de preponderența grecilor în vârfulurile ierarhiei³⁶. Sultanul, așa cum era obiceiul, a dat dreptul boierilor să-și aleagă alt domnitor, iar cel mai potrivit acelor momente a fost clucerul Ștefan Petriceicu. Acordarea dreptului de eligibilitate boierilor era conform și cu dorința sultanului, care dorea să asigure interesele sale în regiune, pe baza sistemului politic de acolo, în care urma să fie atrasă și Polonia³⁷.

Pe 8 octombrie la Galați a sosit și curierul imperial Johann Vicovicz, cu credențialele imperiale. După ce s-a întreținut cu emisarul Casanova, Kindspreng a pornit în 14 octombrie de acolo spre Iași cu toată suita, intenționând să ajungă la armata otomană ca să ducă ordinul imperial. După 4 ore ajunge în satul Șendreni, unde rezidentul a trimis un mesager cu înscrisuri imperiale la Belgrad, apoi și-a continuat drumul peste lunci și câmpuri frumoase, grădini cu viță de vie. Peisajul era admirabil, în rest nu era de văzut decât case mici pline de copii, biserici ortodoxe din lemn, însemnate cu cruci, ceea ce dădea de înțeles suitei rezidențiale că se află printre creștini. Pe 15 octombrie, după 8 ore de mers au ajuns în Piscu, unde existau câteva case mari împrejmuite și o curte nobiliară, a cărui stăpân era un căpitan. Aici fusese spânzurat recent din ordinul noului domnitor un instigator, așa cum relatase un curtean. Au poposit în Piscu până a doua zi, iar după ascultarea sfinteii liturgii au purces la drum pe o vreme ploioasă, tot pe cursul râului Bârlad, prin câmpuri întinse, având în față, nu departe, munții care împrejmuiu Valahia. La un moment dat au trecut Bârladul și au intrat în târgul Tecuci, unde un ciauș ienicer le-a pus salvconductul și apoi i-a condus într-un loc de popas foarte rău. În 17 octombrie au pornit la drum pe marginea unor râuri, prin văi și crânguri pline de izvoare, iar pe dealuri se vedeau frumoase câmpuri arabile, la marginea unor păduri. După 10 ore de mers au ajuns la Bârlad, pe care-l considerau un târg rău, dar socotit de locuitorii din împrejurimi un oraș. Aici exista o biserică catolică din lemn. În 18 octombrie, după 10 ore de mers neîntrerupt, pe cursul Bârladului, trecând diferite râuri și ape, dintre care și unul mai mare numit Crasna,

31 Tahsin Gemil, *op.cit.*, p. 210.

32 Robert Mantran (coord.), *Istoria imperiului otoman*, București, 2001, p. 258; M. Balard, Y. M. Bercé, A. Molinier, M. Péronnet, et alli, *op.cit.*, p. 265.

33 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 90-91.

34 Tahsin Gemil, *op.cit.*, p. 211.

35 Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei și o samă de cuvinte*, Ediția a II-a, București, 1959, pp. 41-43.

36 Ștefan Ștefănescu, *Istoria românilor de la Mihai Viteazul la Constantin Brâncoveanu*, București, 1996.

37 Ion Neculce, *op.cit.*, p. 44; Tahsin Gemil, *op.cit.*, p. 211.

peste care era un pod, nu departe de acolo au întâlnit câțiva turci, ducând femei poloneze, câțiva sclavi legați și copii tineri. Nu după mult timp au ajuns la Vaslui, unde au înnoptat. Vasluiul atunci arăta ca un târg, deși pe timpuri fusese un oraș înfloritor, una din reședințele principelui. Existau biserici vechi, între care una catolică, dar locuitorii din târg erau majoritar armeni³⁸. În 19 octombrie au ajuns în satul Ferești, aflat lângă un domeniu boieresc, aparținător comisului Țării de Sus a Moldovei. Lângă două mari heleșteie se putea vedea un han cu specific turcesc. De acolo au pornit peste un deal mare cu o lungă prăpastie, astfel încât căruțele cu greu au fost trase. După 7 ore de drum anevoios, au ajuns într-o vale (pe care locuitori o numeau Goteni de Lesna), unde au poposit într-o casă cu etaj, în care erau mulți servitori și 25 de copii. Pe 20 octombrie, dis de dimineață, au pornit prin păduri, întâlnind mulți turci și prizonieri polonezi. În cele din urmă au ajuns pe un drum de țară în satul Scânteia, unde se afla o biserică părăsită. Drumul a continuat repede prin munte și pădure, dar era absolut impracticabil și greu de străbătut, în special din cauza turcilor care aduceau mulți prizonieri din Polonia, dar și a ogarilor care făceau un zgomot infernal în pădure. De asemenea, au întâlnit 15 căruțe încărcate cu prizonieri, selectați din rândul femeilor și bărbaților tineri, pregătiți să ajungă, lângă cei doi eunuci, în seraiul sultanului de la Adrianopol. Nu departe de Iași, au văzut un turc dezbrăcat complet, care făcea baie în apa rece, crezând că astfel își spală păcatele sale grele. Residentul remarcă, de fapt, ablațiunea ritualică a musulmanilor. După o întreagă zi de călătorie au ajuns spre seară la Iași, orașul de reședință al voievodului. Au fost cazați în locuința celui de-al doilea comis, nu departe de curtea princiară. În următoarea zi, Kindspreng a trimis un servitor propriu către armata otomană. Orașul Iași, așa cum apare în însemnările rezidentului imperial, era format din peste 10000 de case. Câteva străzi erau acoperite cu totul; aici comercianții își aveau prăvăliile (era de fapt un bazar). În opinia rezidentului, el trebuie să fi fost un important oraș comercial, datorită poziției sale geografice, fiind învecinat cu Transilvania, Țara Românească, Podolia, și nu departe cu Crimeea și Moscova. Întregul oraș era situat pe deal, în interiorul său se aflau mănăstiri și biserici ortodoxe somtuoase, cu totul aurite în interior și zidite în exterior cu marmură. Lângă acestea se afla o sârmană biserică catolică, deservită de un iezuit, la care slujitorii germani ai rezidentului s-au spovedit. Interesent de notat pentru Kindspreng i s-a părut faptul că, deși toate bisericile ortodoxe aveau turnuri cu clopote, se foloseau pentru a da semnalul de începere a serviciului divin de o scândură lată (i.e. toacă). Acest lucru l-au observat în întreaga Moldovă³⁹. Se foloseau și clopotele, dar cu multă moderație, din cauză că Moldova își pierduse independența și nu se mai numea la domnie un moștenitor, ci un domn favorabil turcilor. De jur împrejurul orașului, pe o distanță de circa o oră se aflau câteva complexe monahale și biserici frumoase. Moldova, o țară muntoasă la apus și miazăzi, la răsărit și miazănoapte podiș și șes, avea un pământ arabil mănșos și multe podgorii de vie, iar pretutindeni erau cirezi mari de vite. Limba, observă din nou, se numea românească, și era un amestec de latină și velșă, cu puțină bulgară. Din biblioteca iezuiților din Camenița, rezidentul Kindspreng a reușit să salveze câteva sute de cărți, cumpărându-le de la un om, care le primisese de la turci. Puțin înainte de sosirea rezidentului și suitei sale la Iași, a fost instalat pe tron noul voievod moldovean Ștefan Petriceicu. În răstimpul șederii în capitala Moldovei, zilnic aici se puteau vedea o mulțime de prizonieri trecând prin oraș. După ce în 17 octombrie sultanul a primit tributul de 22000 de ducați la Buczacz și a ocupat întreaga Podolie, iar hatmanul cazac Duroșenko a încheiat pace cu polonezii, rezidentul a trimis o delegație la armata sultanului. Deoarece ploua foarte tare și rece, oastea turcească s-a dispersat, astfel într-un sat n-au putut vedea decât 600 de ieniceri și 200 de spahii⁴⁰.

Deoarece condițiile climatice, cu ploii abundente și reci, nu-i permiteau rezidentului Kindspreng și suitei sale să continue drumul spre Podolia, a hotărât să se întoarcă spre Țara Românească. Astfel, pe 8 noiembrie, după ce curierul și tălmăciul imperial Ioannaski s-a întors din tabăra sultanului, rezidentul a dat ordin să pornească din Iași. Întrucât căruțele înaintau foarte greu pe acea vreme ploioasă, Kindspreng și câțiva slujitori au pornit călare înainte. Unele căruțe s-au defectat și au rămas în câmp, alții s-au adăpostit prin case părăsite. În miezul nopții rezidentul a ajuns la o curte boierească, unde au fost găzduiți de o femeie bătrână moldoveancă. Acolo se afla și un agă turc, iar pentru că el s-a împotrivit poposirii lor și adăpostirii cailor în grajduri, au fost nevoiți să scoată săbiile la el, potolindu-l apoi cu vorbă bună. Pe 9 noiembrie, s-a adunat întreaga caravană, formată din 36 de persoane și 40 de cai, fără cele 14 căruțe și 3 cai pe care erau aduse bagajele. Astfel, au pornit la drum până la lăsarea nopții, când au întâlnit o turmă mare și slobodă de porci, în jur la vreo 2000, de care cu greu au putut trece. În sfârșit, târziu s-a ajuns în localitatea Târgul Frumos, unde se aflau doar puține per-

38 ANICB, *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 761-767.

39 Vezi în acest sens și relatarea călătorului olandez Conrad Iakob Hildebrandt în *CSDTR*, vol. V, p. 594,

40 ANICB, *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 767-772.

soane, iar carnea, pâinea, vinul și furajele pentru cai, costau dublu. Kindspreg s-a așezat într-un palat părăsit, care a aparținut vestitului domnitor Vasile Lupu, fost voievod în urmă cu 24 de ani. Palatul fusese construit cu ziduri groase din piatră cubică⁴¹; lângă acesta se afla o biserică ortodoxă, care era devastată de raidurile turcești, cu pictura și icoanele distruse, clopotele din turlă aruncate, mormintele din piatră scoase și toate în felurite moduri distruse. În schimb, zona era puțin muntoasă, cu pământ bun, cu arături și prielnică pentru creșterea animalelor. În 10 noiembrie, au trecut peste doi munți împăduriți, însă din cauza drumului foarte impracticabil trăsurile cu bagaje au fost oprite, în timp ce Kindspreg cu șareta a continuat drumul până la râul Siret. Deoarece la mal erau o mulțime de turci și de partea aceea nici un sat, a trecut cu pluta Siretul și a ordonat să se aștepte pentru a da ajutor oamenilor săi aflați în trăsurile cu bagajele de cealaltă parte. Râul a fost trecut cu mare pericol. Era deja seară, după trei ore de mers prin apă și noroi, spre satul Răchiteni. Dar drumul a fost greșit și au nimerit într-o groapă adâncă cu noroi, unde au stat două ore blocați. Abia spre miezul nopții au fost scoși de acolo cu 8 prechi de boi și, în fine, au ajuns în satul Răchiteni, locuit numai de unguri catolici. A doua zi era Sfântul Martin și potrivit obiceiurilor germane au petrecut între acei catolici, lipsindu-le doar vinul și carnea. Pâinea era de la păgânii, dar totuși le părea gustoasă, lângă puțină brânză fermentată. Aceli sărmani oameni și-au cerut iertare că nu au nici mâncare, nici băutură, fiindcă cu greu abia și-au salvat din fața pustiirii turcești în păduri animalele, femeile și copiii. Astfel, sărbătoarea sfântului Martin au sărbătorit-o într-un adăpost rece și neprimitor. În 12 noiembrie, după două ore de mers anevoios au ajuns la Roman, un oraș foarte vestit pe timpuri, situat într-o regiune joasă, populat cu diferite naționalități și religii. Aici și-au făcut provizii de drum și pe 13 noiembrie au plecat mai departe, traversând cu două vase mici râul Moldova, care curgea prin Roman. După 6 ore au ajuns într-un sat (Kerlizki) părăsit și pustiit de turci, unde au înnoptat sub cerul liber, și întreaga noapte pentru a nu îngheța au stat lipiți unul de altul. În ziua următoare au trecut fără vase peste râul Bistrița, care curgea repede și involburat. După 8 ore au ajuns la Bacău, localitate situată pe râul Bistrița. Aici au găsit puțini locuitori și absolut nici un nutreț pentru cai, fiind nevoiți să se hrănească cu paiele smulse de pe acoperișul caselor⁴². În 15 noiembrie, deoarece au trebuit să treacă un munte, căruțele au rămas în urmă, iar după 8 ore de mers călare rezidentul a ajuns în satul Răcăciuni, părăsit după raidurile otomanilor. Aici sub cerul liber, fără să cineze, au înnoptat lângă o curte domnească, ocupată de turci. Pe 16 noiembrie au așteptat căruțele, iar după ce turci au mărșăluit mai departe, au intrat ei în curtea domnească, unde o cameră întregă era plină cu varză, usturoi și grunzi de sare. Dar cum carnea lipsea, ienicerii și ciaușii rămași acolo au tăiat un porc, l-au tranșat și o parte din carne au fript-o, iar altă parte au fiert-o, ei nevrând să mănânce carne de porc. (După cum bine se știe, carnea de porc este interzisă de Coran n.n.). Țărani de acolo s-au oferit prin tâlmaci, în schimbul banilor, să aducă carne, vin și pâine, de care convoiul rezidentului ducea mare lipsă și astfel era aproape imposibil să mai continue drumul. Țăranii s-au plâns că li s-au răpit femeii și copiii și au fost nevoiți să scape, fugind în pădure. În 17 noiembrie, după 6 ore de mers pe cursul râului Bistrița, au ajuns în satul Adjud, unde au și înnoptat. În afară de trei case, restul erau goale și părăsite, de aceea au primit puțină pâine și nutreț pentru cai. În ziua următoare au călătorit 10 ore neîncetat, traversând râurile Trotuș și Putna. Spre seară au ajuns la Focșani. La intrare, în fața șaretei rezidentului a apărut o orășeancă și a căzut în genunchi cu plecăciuni, crezând că el este vreun pașă și l-a rugat să-i alunge pe turci din casa sa, fiindcă săvârșesc felurite abuzuri. Turcii au trebuit să lase în urmă copiii și tinerele femei creștine, luați cu forța de la familiile lor. Au înnoptat în Focșani. Dincolo de Focșani curgea râul Râmnic, care despărțea Moldova de Țara Românească și unde exista și vama dintre cele două state. În acest loc de graniță au văzut o spânzurătoare sau un eșafod, ceea ce nu văzuseră în îndelungata lor călătorie nicăieri. Pe 19 noiembrie au rămas întreaga zi să repare căruțele. Cât au călătorit prin Moldova au văzut că din toate părțile era devastată de raidurile turcești, care duceau cu ele mulți sclavi. Pagubele făcute de trupele otomane care treceau prin teritoriu Moldovei se ridicau la peste un milion de guldeni, după aprecierea lui Kindspreg. În plus, Moldova era obligată pe o cale sau alta să dea contribuții ordinare de 50000 de taleri, multe vite și alte biruri către Poartă⁴³.

În 20 noiembrie au intrat în Țara Românească, cu înalta aprobare au trecut două râuri, unul din ele fiind Milcovul. În însemnările sale, rezidentul imperial, ține să menționeze că în aceste locuri cu aproape 20 de ani în urmă a avut loc o sângeroasă luptă din domnitorul Moldovei și cel al Țării Românești, în care ultimul a câștigat. Desigur e vorba de confruntarea dintre oștile lui Vasile Lupu și Matei Basarab, doar că bătălia finală a avut loc

41 Despre acest palat amintește călătorul olandez Conrad Iakob Hildebrandt. Vezi: *CSDTR*, vol. V, p. 596

42 ANICB, *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 773-780.

43 *Ibidem*, cadrele 781-785

la Finta, în apropiere de Târgoviște⁴⁴. După 8 ore de călătorie au ajuns la târgul Râmnic. De aici în ziua următoare a călătorit pe cursul râului Buzău, pe care l-au traversat, apoi pe râul Râmnic, drumul fiind tot pe șes. În 22 noiembrie au călătorit timp de 12 ore, trecând trei ape și două mlaștini adânci, din care cauză căruțele cu bagaje au rămas în urmă, înnoptând sub cerul liber, în zăpadă și fără foc. Kindspreg a pornit înainte călare și în miezul nopții a ajuns la Drăghisteni (Drăgănești), unde se afla o curte domnească, care aparținuse boierilor Cantacuzini, aruncați la închisoare după ce a urcat pe tron în acel an Grigore Ghica⁴⁵. Pe 23 noiembrie au trecut pe un pod lung peste râul Prahova și în curând au ajuns la Gherghița, unde au hrănit caii. De acolo au călătorit apoi timp de 6 ore, au trecut râul Ialomița și au înnoptat într-un sat sărăcăcios, Stăniești. Pe 27 noiembrie, după 7 ore de drum, au ajuns la București, orașul de reședință a voievodului. În absența acestuia, rezidentul Kindspreg a fost întâmpinat la o distanță de jumătate de oră de oraș de către doi boieri și câțiva slujitori, urându-i bun venit în numele domnitorului și a întregi sale curți și însoțindu-l apoi până în oraș la locul de popas. Asta dovedește că rezidentul imperial se bucura de o reală apreciere și de mult respect, firește nu dezinteresat, din partea voievodului Țării Românești. Au fost cazați aproape de reședința voievodului într-o casă mare. După obiceiul țării li s-a adus pâine, vin și carne, dar și nutreț pentru cai. În următoarea zi, soția domnitorului le-a trimis 12 feluri de mâncare din bucătăria sa, cele mai multe fiind preparate cu miere, motiv pentru care rezidentul nu a gustat din ele, spre satisfacția ospătarilor, cărora le-a rămas destulă hrană. Aici Kinspreg a primit o scrisoare de trecere (salvconduct) și a expediat un curier la Viena.

Orașul București⁴⁶ îi părea puțin mai mic decât Iașul, iar străzile erau acoperite cu lemn. La fel ca în capitala Moldovei, aici se găseau multe biserici ortodoxe, între care una fusese construită de talmaciul superior de la Poartă, Nicusio Panaiotti cu 50000 de taleri. Reședința voievodului se afla aproape în mijlocul orașului, lângă care curgea râul Dâmbovița, iar la o jumătate de oră de acolo se afla Colentina. Țara Românească era foarte bogată în mine de cupru și zinc, dar cele mai multe erau de sare. Pământul pretutindeni era negru și extrem de fertil, brădat de multe râuri și ape, iar din cauza ploilor de toamnă numai tot a doua zi se putea călători. Deoarece țara era mai mare și mai bogată decât Moldova, Poarta ridica anual un tribut de 100000 de taleri, dublu cât în Moldova, fără a mai socoti dările în animale și untură, ori alte prestații. Limba locuitorilor ca și în Moldova era română, înrudită cu latina, ceea ce a constatat în timp ce se deplasau din București spre Copăceni, sat situat la patru ore distanță de capitală, pe care au părăsit-o în 30 noiembrie, luându-și în prealabil rămas bun de la principesa Țării Românești. Încurcând drumul, au întrebat țărani români în ce direcție se află Copăcenii și la ce distanță. În transcrierea aproximativă secretarul lui Kindspreg a redat răspunsul: „Vestre Dominatal, non est prope”. La vin locuitori spuneau vin, la pane, pâine etc. Au trecut râul Argeș și târziu în noapte au ajuns la Copăceni. În 1 decembrie, după 6 ore de drum, au trecut printr-o pădure, au ajuns la râul Neașlov, dar din cauza podului stricat au trebuit să caute alt drum ocolitor, și abia după trei ore au intrat în satul Daia unde au înnoptat. Pe 2 decembrie, la amiază, au ajuns la Giurgiu, un târg mare de lângă Dunăre. Lângă mal era construit un castel, aflat în posesia turcilor, de când au subjugat Țara Românească. De aici cu 12 vase dotate cu vâsle au trecut Dunărea împreună cu căruțele la Ruse. Acesta era un mare oraș comercial turcesc, situat pe un deal cu o frumosa viț de vie. În afara orașului se mai puteau vedea lângă Dunăre, două turnuri ruinate. Pe 3 decembrie, din cauza ploii abundente nu au putut călători mult, dar au ajuns în satul Cervena Voda populat cu foarte mulți comercianți albanezi. De aici în zilele următoare își continuă drumul spre Adrianopol și Istanbul⁴⁷.

Devastarea Moldovei de război și de raidurile turcești, precum și sarcina grea ce revenea voievodului Ștefan Petriceicu pentru administrarea și întreținerea cetății Camenița și a podurilor de peste Nistru⁴⁸, au declanșat în acesta dorința de emancipare de sub suzeranitatea tot mai apăsătoare a Porții. A reușit să-l asocieze acestui obiectiv și pe domnitorul muntean Grigore Ghica, interesat și el de înlăturarea dominației otomane⁴⁹. Deoarece polonezii nu doreau să ratifice tratatul de pace de la Buczacz, Poarta le-a încredințat voievozilor români, chiar dacă nu avea prea mare încredere în ei, misiunea să determine Polonia în acest sens. Pentru că Republica Nobiliară Polonă nu putea accepta calitatea de vasală a Porții, a încercat să tragă de timp în vederea pregătirii mai temeinice a unei contraofensive otomane, asigurându-și totodată colaborarea domnitorilor români – în special

44 Vezi: Ștefan Ștefănescu, *op.cit.*, pp. 62-63.

45 Vezi și: *Ibidem*, pp. 70-71.

46 Vezi o altă descriere din epocă în *CSDTR*, vol. V, pp. 216-218.

47 ANICB, *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 786-798.

48 Ștefan Ștefănescu, *op.cit.*, p. 71.

49 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 91-94.

a lui Ștefan Petriceicu – singurii aliați de nădejde atunci. Interesul era și al țărilor române, care urmăreau astfel să atingă un nou statut politico-juridic net superior, prin eliminarea ingerințelor polone în treburile lor interne. Ca atare, prin scrisorile prezentate regelui polon în 8 octombrie 1673 ele acceptă suzeranitatea Poloniei. Deja în 6 noiembrie o mare parte din boierii munteni se aflau la Hotin în tabăra hatmanului polon Jan Sobieski. Victoria de la Hotin din 11 noiembrie s-a datorat în cea mai mare parte românilor. După ocuparea cetății Hotin, polonezii au pus stăpânire pe Suceava și Neamț⁵⁰. Însă fructificarea acestei victorii a început să devină problematică. Grigore Ghica, simulând luarea în captivitate, a trecut în tabăra otomană, iar teza protocroniei suzeranității Poloniei asupra Moldovei față de cea otomană a fost reactualizată de cercurile conducătoare polone în urma victoriei armate din Moldova, ceea ce nu convenea boierimii pământene moldave. Totuși, criza dinastică, declanșată acum de moartea regelui polon, a fost cea mai importantă lovitură aplicată contraofensivei, prin intrarea hatmanului Sobieski în competiție pentru tron, sprijinit cu complicitate de marele vizir otoman, care-i promisese o sumă mare de bani. În schimb, Sobieski nu trebuia să creeze dificultăți de natura militară turcilor, care au reușit să aprovizioneze astfel cetatea Cameniței, a cărei situație devenise critică după ocuparea Hotinului. Sprijinul indirect acordat de otomani, l-au determinat pe regele Franței, aflat în relații excelente cu turcii, să-și retragă candidații la tronul Poloniei în favoarea lui Sobieski, ales și proclamat rege în 21 mai 1674⁵¹. Așadar, acesta absorbit de perspectiva ocupării tronului nu a fructificat victoria de la Hotin. De cealaltă parte, sultanul, care prin defecțiunea lui Ștefan Petriceicu își vedea compromisă poziția sa în sud-estul Europei, a decis să renunțe la vechiul sistem de desemnare a domnitorilor și a hotărât să numească la domnie greci din Fanar, fideli Porții, afectând grav astfel statutul politico-juridic al țărilor române. De aceea, prin numirea în locul lui Ștefan Petriceicu a lui Dumitrașcu Cantacuzino, considerat în istoriografia română „protofanariot”, s-a inaugurat o nouă formulă politico-instituțională pentru țările române, *recte* regimul fanariot. Marele vizir a luat o serie de măsuri prin intermediul noului domnitor al Moldovei menite să slăbească la maximum capacitatea ofensivă și defensivă a țării, supunând-o, totodată, unui control sever al Porții. Rusia era nemulțumită de victoriile polonilor în Moldova, fiindcă în acest mod se opuneau cu mai mult succes politiciii rusești în Ucraina. Astfel, rușii, care luaseră sub protecția lor pe Ștefan Petriceicu, îl atacă mai întâi pe hatmanul cazăc Petru Doroșenko, supus turcilor. Dar agresiunea lor în Ucraina a fost socotită de Poartă ca fiind îndreptată împotriva ei și reprezenta în ultimă instanță intenția Rusiei de a cuceri Moldova și Țara Românească. Cum Polonia nu dorea să ratifice tratatul de la Buczacz, armata otomană a respins atacul rușilor în Ucraina și realuat războiul cu polonezii⁵², fiind sprijinit și de armata domnului muntean lui Gheorghe Duca, numit în locul lui Grigore Ghica⁵³.

Într-o primă fază, turcii au recucerit Hotinul în 26 iulie 1674, apoi au capitulat cetățile Suceava și Neamț. Încercările unor tratative de pace polono-otomane, desfășurate între timp, au eșuat din cauza spinoasei probleme a cetății Camenița, pe care nici una din părți nu dorea să o cedeze. Succesul oștirii turcești din vara anului 1674 în Ucraina, încheiate cu dobândirea Uman-ului, cu perspectiva cuceririi Kievului și a distrugerii uniunii polono-lituaniene, a constituit un motiv de mare îngrijorare pentru cercurile conducătoare de la Varșovia. Constrâns de asemenea împrejurări, Jan Sobieski a hotărât să întoarcă raportul de forțe în favoarea polonezilor, ceea ce i-ar fi asigurat șanse reale de a încheia o pace avantajoasă cu Poarta. În consecință, la jumătatea lunii noiembrie 1674 a început asediul Cameniței, în timp ce numai în trei săptămâni, Sobieski a ocupat Ucraina până la Czehrin. În paralel, foștii domnitori Ștefan Petriceicu și Constantin Șerban urmau să ocupe Moldova și Țara Românească, pe care Sobieski intenționa să le distrugă în întregime pentru a-i lipsi pe turci de o atât de bogată bază de aprovizionare⁵⁴. Domnitorii țărilor române s-au implicat în demersurile pentru încheierea războiului dintre Poartă și Polonia, căruia nu i se mai întrevedea un sfârșit, fiindcă continuarea acestuia avea drept urmare totală ruinare a țărilor lor, dar și o diminuare considerabilă a veniturilor pe care turcii le obțineau astfel de aici. Ei militau pentru încheierea unei păci, prin revizuirea în favoarea Poloniei a tratatului de la Buczacz. Întrucât forțele polone slăbiseră între timp și nu se ajunsese la o reconciliere în ceea ce privea cetatea Camenița, marele vizir a inițiat o nouă expediție în luna mai 1676 împotriva Poloniei, având de partea sa tătarii, moldovenii și muntenii. Sobieski, asediat la Juravnia, a fost nevoit să semneze preliminarile păcii la 17 octombrie 1676⁵⁵. Astfel se recunoștea stă-

50 *Ibidem*, pp. 95-97; Ștefan Ștefănescu, *op.cit.*, p. 71.

51 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 98-101.

52 *Ibidem*, pp. 102-104.

53 Ștefan Ștefănescu, *op.cit.*, p. 72.

54 Veniamin Ciobanu, *op.cit.*, pp. 104-106.

55 *Ibidem*, pp. 107-109.

pânirea sultanului asupra Podoliei cu cetatea Camenița, pe care o va transforma în eyaletul de Camenița, supus unui recensământ în regulă, conform tradiției otomane⁵⁶.

Pentru că Polonia întârzia – cum am arătat – cu ratificarea tratatului de pace de la Buczacz, sultanul a pornit într-o nouă expediție împotriva Poloniei. Rezidentul imperial Kindsperg și suita sa au pornit și ei pe urmele armatei. În august, oastea otomană se afla la Adrianopol, de unde a pornit spre Moldova⁵⁷. La începutul lunii noiembrie suita rezidentului venea spre Dunăre, dar din cauza căderilor masive de zăpadă drumul a fost blocat și a trebuit să facă multe drumuri ocolitoare. În 10 noiembrie au ajuns în satul Matisniza (Bulgaria), locuit cu turci și creștini. Aici s-au cazat la un funcționar turc înstărit, unde au aflat că oastea otomană avea victorii pe frontul din Ucraina. Bunăoară, un căpitan turc Iusuf Pasa, în urma unei confruntări i-a trimis sultanului 800 de capete ale dușmanului. Pe 11 noiembrie fiul acestui turc i-a călăuzit până spre Pirgovo, un sat lângă Dunăre, aflat la trei ore distanță de Ruse, unde au înnoptat. Între timp rezidentul Kindsperg l-a trimis pe tălmăciul imperial Georg Cleronome la Ruse să rezolve o cazare bună și cele necesare până se vor aduna acolo. În 12 noiembrie au ajuns la Ruse, unde au fost întâmpinați foarte bine de raguzanii care locuiau acolo și conduși până la locul de cazare. Au fost găzduiți într-o casă foarte mare și primitoare a unui emir, dar au fost cinstiți de raguzani cu un butoi bun de vin. Aici au aflat că turcii i-au atacat pe polonezi, dar că s-a creat o confuzie în oastea turcească pentru că moldovenii au trecut de partea polonezilor, fapt pe care avea să-l confirme mai apoi și rezidentul. În următoarele trei zile au rămas la Ruse, s-au odihnit și au sărbătorit ziua împăratului habsburg cu toate solemnitățile laice și religioase. Tot aici au stabilit cum se ajunge mai potrivit la Isaccea, pe uscat sau pe apă. Întrucât întreaga zi fusese vânt și nu au găsit nici un vas dispus să-i ducă, în 16 noiembrie au pornit pe jos, pe zăpada care se topea și pe o vreme ploioasă, au ajuns într-un sat turcesc, unde un căpitan de oști renegat a vrut să le cedeze o casă, în care au fost găzduiți mai mulți rezidenți, căci între timp el s-a retras cu soția sa în altă casă. Acesta le-a povestit că a participat în 1664 la lupta cu austrieci de la St. Gothard, când turcii au suferit o grea înfrângere, laudând astfel bravura națiunii germane. În 17 noiembrie, pe o zi ploioasă au fost nevoiți să părăsească drumul îngust și să meargă pe pajști verzi, conduși de o călăuză. Au ajuns după 7 ore la Eskikemir, un sat sărăcăcios cu 20 de case, unde, în afară de bulbi copti în jar, n-au primit nimic. Ziua următoare a fost frumoasă, dar din cauza zăpezii topite drumul era greu, motiv pentru care rezidentul a ordonat popas după 6 ore într-un sat cu turci și bulgari (în turcă Sarsinal, în bulgară Novoselo), unde a pregătit scrisori destinate mai marilor Porții Otomane. Pe 19 noiembrie, după un drum de 6 ore au ajuns la Vetren, un sat mare. În drum au întâlnit doi munți, multe păduri și în locul unde curgea Dunărea, foarte mocirlos, o trecătoare foarte grea, unde podurile au fost distruse din cauza prea multor călători, dar și de către țărani, cărora așa li se distrugeau câmpurile. Prin urmare, s-a croit un alt drum. A întâlnit un ciauș, care le-a povestit că domnul Moldovei a trecut de partea polonezilor, iar din această cauză Dumitrașcu (Cantacuzino), caimacan la Poartă din partea domnitorului moldav, a fost numit principe și a primit caftanul din partea sultanului la Isaccea. În 20 noiembrie, timp de două ore au mărșăluit continuu prin trestişul înalt de lângă Dunăre, apoi după o jumătate de oră au ajuns într-o vale, în care era aşezat orașul Silistra, un oraș cu multe moschei, iar pe un deal au văzut un castel în formă de patrulater. Din cauza ciumei care bântuia în acel oraș, au fost nevoiți să-l ocolească prin partea de jos. După încă patru ore de mers au ajuns în satul Aliman, unde au și înnoptat. Aici au auzit că polonezii au atacat pe turci, iar drept răspuns marele vizir și-a mobilizat armată spre aceștia. În acest sat au ajuns și caimacanul cu oamenii pașei, cu cai, cămile și măgari, mergând spre Isaccea⁵⁸.

În următoarea zi, au ajuns într-un sat turcesc pustiit, unde un turc din oficiu trebuia să găzduiască străini, dar nu fără a obține un câștig bun. Pe 22 noiembrie, au trecut 3 munți și 2 mlaștini, mergând o bună bucată de vreme pe lângă Dunăre. Au ajuns într-un târziu în satul Rasova, populat cu români, care la început s-au arătat reticenți în a le oferi găzduire, dar după ce și-au dat seamă că erau creștini și-au cerut iertare, spunând că nu se oferă cu plăcere să găzduiască, fiindcă turci care trec zilnic pe acolo îi molestează în felurite chipuri. A doua zi nu au călătorit mai mult de trei ore, întrucât caii erau foarte obosiți. Au ajuns, totuși, la Bogaschioi (Cernavodă, azi), un târg frumos pe Dunăre, cu un port mare, unde vase comerciale erau încărcate și descărcate permanent. Aici rezidentul a primit o locuință frumoasă destinată voievodului, de unde a trimis un curier la tălmăciul imperial Ioannaski, aflat în tabăra armatei turcești. În noaptea trecută aici a sosit ordinul să se apere întregul curs al Dunării. De asemenea, circula vestea că voievodul Țării Românești, Grigore Ghica a trecut de partea moldovenilor, aliați cu polonezii. În 24 noiembrie, după 8 ore de drum, au rămas să înnopteze în satul românesc Seraiu.

56 Coord, Robert Mantran, *op.cit.*, pp. 209, 258; Ștefan Ștefănescu, *op.cit.*, p. 72.

57 ANICB, *Colecția microfilme Austria*, rola 114, cadrele 803-828.

58 *Ibidem*, cadrele 829-839.

În următoarea zi au poposit în localitatea Daiachioi (Dăieni), situată la trei ore distanță de Seraiu și la o zi bună de mers de Isaccea, unde se afla tabăra marelui vizir. Aici s-au așezat într-o piață locuită de greci și români, așteptând știrile de la tălmaciul Ioannaski. În acea noapte a sosit curierul cu știri certe că turcii au suferit o grea înfrângere, corpul gros al armatei marelui vizir a fost rău zdrobit la Hotin și că se va muta din nou cartierul de iarnă. Cu toate pierderile, marele vizir a primit de la sultan misiunea de a se întorce în persoană cu armată împotriva polonilor, fiindu-i conferit, totodată, de sultan un caftan, o sabie, firman și steagul lui Mahomed. Pe 26 noiembrie din nou a trimis curierul în tabără ca să aducă vești, încotro se îndreaptă armata și unde în final se va încartirui de iarnă. Astfel, pe 3 decembrie a sosit cu scrisoarea, aflând că sultanul se încartiruește la Pravoda, vizirul la Babadag, iar Caplin Passa ca general al armatei, la Isaccea, la poduri. Prin urmare, pentru că erau doar 6 ore distanță până la Babadag, rezidentul Kindspreg a ales să fie încartiruit în Daiachioi, unde erau locuințe suficiente pentru el și suita sa. Acum a aflat că principele Țării Românești Grigore Ghica cu mare spaimă și greutate ar fi scăpat din mâinile polonezilor și s-ar fi prezentat la Isaccea la marele vizir ca să se disculpe pentru pierderile suferite, pentru captivitatea sa, dar și să confirme credința sa și devoțiunea pentru Poarta. În luna decembrie, din toate părțile armata otomană se strângea în vederea încartiruirii de iarnă⁵⁹.

Potrivit însemnărilor din jurnal, rezidentul și suita sa au rămas încartiruiți în Daiachioi 6 luni, deci până în iunie 1674. În aceste luni, în jurnal sunt trecute doar evenimentele importante. Astfel, în ianuarie 1674 este consemnat faptul că Husein pașa și noul domnitor al Moldovei, împreună cu 2000 de turci, aproape 6000 de tătari și câteva cete de moldoveni au mărșăluit spre Iași și de acolo în mai multe părți pentru a-i alunga pe polonezi, care dominau atunci Moldova după victoria de la Hotin. Au reușit doar să elibereze Iașul și regiunea Huși, iar restul cetăților: Neamț, Suceava, Hotin au rămas în continuare polonezilor până în vară, când din lipsa proviziilor și muniției s-au predat. După aceste atacuri, s-au îndreptat spre Camenița, unde hatmanul Sobieski nu a opus nici o rezistență, deși putea să facă lesne acest lucru. Astfel, numai prin înfometare Camenița a fost recucerită, iar tătarii și moldovenii imediat au trebuit să o aprovizioneze. Pentru viitoarea campanie militară care se prefigura din vară, turcii au aprovizionat armata în lunile aprilie și mai. Zilnic se putea vedea în aceste luni cum pe Dunăre erau transportate mari cantități de provizii din Ungaria, Serbia, Bulgaria și Țara Românească. Fără a socoti și vasele mici, rezidentul dă cifra sigură de peste 200 de vase mari care au aprovizionat armata în aceste două luni numai pe la podul de vase din Isaccea. În luna iunie armata otomană în jur de 50000 de oameni era adunată și era o certitudine că sultanul în persoană se va întoarce în tabăra din Moldova pe la Isaccea⁶⁰.

După șase luni de repaus, Rezidentul și suita sa pornesc în 3 iulie din Daiachioi spre Galați pe Dunăre într-un vas, lăsând să vină pe uscat 25 din caii săi. După amiază au ajuns în localitatea Eglița, unde au poposit și s-au pus la pescuit, deoarece era un loc foarte bogat în pește. Harpoane au primit de la localnici. În 4 iulie au pornit din nou pe cursul Dunării, au trecut pe lângă Măcin și Brăila, ajungând în ținutul Galați, unde au poposit pe o insulă în așteptarea tălmaciului Cleronome, trimis înainte să rezolve cazarea. Aici s-a întâlnit cu rezidentul olandez, sosit cu toată familia de la Constantinopol pe Marea Neagră, urmând să plece spre tabăra otomană. Tălmaciul s-a întors după o oră cu o scrisoare, apoi s-au îndreptat cu toții spre Galați, de unde puteau obține și alte știri despre oastea turcească. Fusese plănuț inițial să se ajungă la „Tomarova”, dar datorită ciumei care bântuia puternic au fost nevoiți să se mute la Galați. Între timp s-a auzit că a sosit sultanul, iar împreună cu cartierul general al armatei au plecat de la Dunăre în marș spre Moldova, stabilindu-și tabăra câteva zile la Țuțora, un departe de Iași, pe urmă la sfârșitul lunii iulie au trecut la Soroca peste Nistru în Ucraina. În 6 iulie, la Galați a sosit și rezidentul olandez, cu soția și copiii, venind pe o barcă cu 6 vâsle. Cei doi fii mai mari au mers pe uscat cu servitorii. Vasul cu care au venit pe Marea Neagră l-au lăsat la Isaccea. Timp de 10 zile cât a rămas în Galați, zilnic s-a vizitat cu Kindspreg și s-au întreținut în discuții. Pe 16 iulie s-au despărțit, căci rezidentul olandez a plecat spre Țuțora, unde pentru câteva zile armata turcească își stabilizează tabăra, având intenția de a intra în audiență la marele vizir. Pe 21 iulie un curier imperial a sosit cu corespondența de la Viena la Galați pe Dunăre. În 1 august s-a reîntors rezidentul olandez din tabăra turcească și a petrecut împreună cu Kindspreg până în 17 august, când a plecat cu familia și tot alaiul spre Constantinopol și de acolo în Brusa (Asia), unde erau băi calde și trebuia să se trateze⁶¹.

În 21 august, Kindspreg cu suita au plecat din Galați spre Iași. În 24 au ajuns la Vaslui, după ce timp de trei zile au călătorit și poposit în sate diferite aflate pe cursul văilor și câmpiilor, pe marginea unor păduri înalte,

59 *Ibidem*, cadrele 840-843.

60 *Ibidem*, cadrele 844-848.

61 *Ibidem*, cadrele, 849-853.

văzând multe cirezi de vite, culturi agricole și viticole. Din Vaslui au pornit în 25 august pe cursul râului Bârlad, apoi au călătorit prin păduri timp de 7 ore și au ajuns la o biserică în satul Scânteia, complet distrus de raidurile oștilor turcești. Pe 26 august, după 5 ore de mers continuu prin păduri și dealuri au ajuns la Iași, unde tălmăciul comandase din vreme cazarea. Între timp, Kindspreg a poposit să mănânce la mănăstirea ortodoxă Galata, situată la marginea orașului pe un deal, cu o panoramă frumoasă. A fost foarte bine primit de starețul mănăstirii, care l-a invitat apoi în grădină, unde pe lângă o masă îmbelșugată a fost servit cu un vin bun, fructe și alte delicioase. La Galata a venit căpitanul curții domnești și câțiva călăreți ca să-l primească și însoțească pe rezidentul imperial în numele principelui până la locul de cazare rezervat. Locuința a fost, de fapt, curtea unui boier distins de pe vremea voievodului Ștefan Petriceicu, care a murit în Olanda, de unde frații săi l-au adus în 20 octombrie 1672⁶².

Aici rezidentul Kindspreg a rămas mai bine de o lună, relatând pe scurt în jurnal despre campania turcilor în Ucaina. Astfel, după ce sultanul la începutul lunii august a trecut Nistrul, a atacat Ladizinu și alte palânci. În special, Ladizinu, care s-a apărât, a avut mult de suferit, pe bărbații i-a omorât, iar pe femei și copii i-a luat în sclavie. Apoi au trecut râul Bug și au atacat Umanul, un oraș renumit din Ucraina, pe care l-au bombardat, ars și cucerit și unde la fel ca în Ladizin au strangulat toți bărbații, iar pe copii și femei i-au făcut prizonieri. Între timp, rezidentul Kindspreg a dorit să se apropie de armata otomană, dar a trebuit din cauza nesiguranței marșului și a deplasării sultanului să rămână timp de o lună la Iași, de unde pentru a obține știri trimitea un curier la tălmăciul imperial Ioannaski, aflat în tabăra turcească. În acest răstimp, aproape zilnic, rezidentul Kindspreg se ospăta regal din bucătăria și pivnița principelui moldav, însă a dat ciubucuri și poate a plătit mai mult de patru ori. Spre finele lunii septembrie a sosit știrea că sultanul a suferit 4 zile de febră și-a lăsat oastea și s-a întors grabnic la Isaccea la medicul curții. Din cauza vârstei înaintate și a călătoriei lungi și incomode sultanul a avut de suferit mult. După ce au cucerit Umanul s-a întors iarăși la armată și de acolo cu marele vizir au trecut pe la Camenița, de curând cucerită, unde au instalat o puternică garnizoană, pregătindu-se cu toții să se întoarcă la Adrianopol⁶³.

În aceste condiții, rezidentul imperial s-a pregătit și el de reîntoarcere în 2 octombrie, dar s-a îmbolnăvit și a vomat mult. Abia în ziua următoare au pornit, călătorind foarte mult, timp de 10 ore, încât pe drum un cal a murit. Au poposit la Ferești, iar a doua zi, după cinci ore au ajuns la Vaslui, unde au înnoptat. Nu departe de podul de la Vaslui au găsit un copil mic aruncat, care încă era în viață. De aici, în 5 octombrie, au călătorit în forță până la Bârlad, iar în 6 au ajuns la Tecuci, unde au mai rămas o zi. În 8 octombrie, au trecut peste râul Bârlad și după 6 ore au ajuns în satul Gherlești, cel mai puțin distrus din câte au văzut. În 9 octombrie au ajuns la Tilești (poate Liești) un sat apropiat de Galați, unde au așteptat vești, dacă ciuma a izbucnit în jurul Galațiului. Când au înțeles că pericolul nu este așa de mare și contagiunea nu s-a extins, în 11 octombrie rezidentul a ridicat o tabără cu cinci corturi în afara Galațiului și a dat ordin să se găsească o localitate unde să se poată locui. Aflând că la trei mile în sus de Brăila nu se mai știa de ciumă și observând că ar fi la Galați pericole de contagiune, prin mișcare necesară a populației, s-au hotărât să plece. Din cauza bântuirii ciumei s-a întâmplat ca secretarul rezidentului olandez să moară de fiere, iar rezidentul a rămas în viață după multe îngrijiri, însă cu un semn pe corp. Astfel, pe 21 au plecat spre Brăila, unde au poposit 14 zile. În acest timp, la tabăra otomană din Isaccea s-a ținut o zi de sărbătoare, deoarece una din soțiile sultanului a născut un nou prinț. Acolo a fost trimis și tălmăciul imperial Cleronome să solicite unui curier imperial un bilet de poștă pentru a fi trimis până la Adrianopol. Tălmăciul i-a confirmat că sultanul împreună cu marele vizir și alți pași au pornit spre Adrianopol. Prin urmare, au început pregătirile pentru un astfel de drum anevoios. Cele mai multe lucruri au fost aduse pe apă în vapoare, dar și pe uscat până la un port așezat la trei zile distanță de Adrianopol. În 7 noiembrie, după ce și-au pregătit toate, rezidentul Kindspreg și suita lui au părăsit Brăila pe Dunăre la Măcin, de unde au plecat în 8 noiembrie. Timp de 6 ore au călătorit pe lângă cursul Dunării, prin lunci și câmpuri frumoase, de unde în stânga se vedeau locuri muntoase. S-au oprit la Peceneaga, un sat mare lângă Dunăre, cu o populație bogată. Pe drum o căruță cu cai a sărit peste un pod și a rămas suspendată pe jumătate, astfel încât rezidentul și oamenii lui s-au chinuit cu toată forța să o scoată. În Peceneaga însă, surugiul, care era un vlah, a fugit noaptea pentru că furase bunuri de la juzii săi. Pe 9 noiembrie au călătorit timp de 5 ore pe câmpuri frumoase și întinse, au lăsat la dreapta Daiachioiul (Dăeni), au trecut și prin Saraiu, unde au aflat că în acea zi în Moldova, oamenii uciși au fost aruncați la câini și pe jumătate au fost mâncați. În 10 noiembrie s-au îndepărtat de Dunăre 7 ore până în satul Derțe, un sat complet turcesc, unde au înnoptat cu caii și oamenii într-un grajd, alături de animale. Pe 11 noiembrie au călătorit întreaga zi pe lângă

62 *Ibidem*, cadrele, 854-858.

63 *Ibidem*, cadrele, 859-861.

câmpuri pline de flori de șofran, care se asemănau la miros și culoare cu cele cultivate în grădini. După 9 ore au ajuns la Cogealac, unde au înnoptat iarăși într-un grajd. Pământul de la Dunăre timp de trei zile de călătorie a fost mai mult câmp, fără păduri, și avea cu deosebire multe și bune herghelii de cai. El era locuit mai mult de turci și tătari și spre a se deosebi de alte locuri era numit Dobrotschi (Dobrogea). În 12 noiembrie, după nouă ore au ajuns la Bazargic, un oraș cu un bazar patruleter foarte mare cu felurite mărfuri, situat nu departe de Varna și Marea Neagră, unde înainte vreme sultanele și sultanii iernau. Dimineața tocmai plecase de acolo sultanul cu marele vizir și alaiul lor. Însă circulau zvonuri venite dinspre Adrianopol că sultanul a murit. După o zi de pauză, au pornit prin sate locuite de albanezi și bulgari, au trecut prin păduri și peste dealuri, ajungând din urmă o caravană de 60 de căruțe. Pe drum au fost urmăriți de cete de tâlhari, dar care n-au avut curajul să se apropie, văzând că sunt înarmați cu puști și pistoale. După încă o săptămână de călătorie și popasuri prin văi, păduri și munți au ajuns în 22 noiembrie la Adrianopol, unde cu o zi înainte (21 noiembrie) sultanul își făcuse o splendidă intrare triumfală, înlăturând astfel orice zvon despre moartea sa⁶⁴.

Aici se întrerupe jurnalul de călătorie a rezidentului Kindsreg, însă informațiile despre evenimentele din Moldova și Polonia le va înainta curții de la Viena sub formă de rapoarte. Deși nu a fost atât de bogat în informații despre culisele războiului și despre felurile demersurilor diplomatice, ori despre perioada de o jumătate de an cât a stat la Iași, totuși acest jurnal constituie un important izvor privitor la trasee și drumuri, evenimente, locuri și oameni, climă și consecințele unui război îndelungat, toate utile pentru cine vrea să studieze aceste aspecte.

**Reisebericht des österreichischen Geschäftsträgers Johann Cristoph von Kindsreg
bezüglich der rumänischen Staaten während des türkisch-polnischen Kriegs (1672-1674)**
(Zusammenfassung)

In vorliegender Abhandlung stellen wir eine wichtige und unbekannte Urkunde dar, und zwar der Reisebericht des kaiserlichen Geschäftsträgers Johann Cristoph von Kindsreg, der von diesen während dessen Reise von Istanbul zur Moldau verfasst worden ist, Wir nehmen Beziehung hauptsächlich auf jene Auskünfte, die sich auf die rumänischen Staaten berufen. Wir schrieben zum erstenmal die Informationen heraus, die sich auf die rumänischen Staaten, Moldau und Valachei, während des türkisch-polnischen Kriegs (1672-1674) beziehen, indem wir die Verkehrsstrecke des Geschäftsträgers durch die verschiedenen Ortschaften verfolgen, und seine Berichte über Lande und Leute bemerken und seine Aufzeichnungen über das Klima und den Widerwille des Kriegs studieren. Sein Kampfberichtsbuch ist sehr kurz zusammengefasst im Hinblick auf die diplomatischen Zusammenhänge zwischen den Staaten. Deshalb haben wir alle Informationen aus dem Reisebericht im Kontext der politischen Beziehungen und der Militärbündnisse der zweiten Hälfte des 17ten Jahrhunderts vorgelegt.

64 *Ibidem*, cadrele 862-872.